

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ МОДЕЛІ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ

У статті розглянуто основні методичні підходи до оцінки якості життя населення в умовах трансформації. Проаналізовано якість життя населення України за основними методиками оцінки. Виявлено проблемні аспекти формування ефективної моделі управління якістю життя суспільства, серед яких відсутність єдиної методики оцінки якості життя, системного опису соціально-економічної природи, складових організації аналізу, планування і прогнозування якості життя; технології управління якістю життя населення; балансу інтересів держави, бізнесу та населення в сфері забезпечення якості життя.

Ключові слова: управління якістю життя суспільства, ефективна модель управління якістю життя, управлінські технології управління якістю життя.

PANKOVA L.I.

Cherkassy State Technological University

PROBLEMATIC ASPECTS OF THE FORMATION OF AN EFFECTIVE MODEL OF MANAGING THE LIFE QUALITY

The basic methodological approaches to the assessment of the quality of life in the conditions of transformation were grounded in the article. We analyzed the quality of life of the population of Ukraine for the main assessment methods. Revealed the problematic aspects of the formation of an effective model of quality of life of society Management, including the lack of: uniform methodology for assessing the quality of life, the system description of socio-economic nature that make up the organization of the analysis, planning and forecasting of quality of life; management quality technologies of life; the balance of interests of the state, business and population in ensuring the quality of life.

Keywords: management of the quality of life of society, an effective quality management model of life quality management technology life.

Постановка проблеми. Трансформаційні процеси суспільного розвитку супроводжується рядом негативних явищ і процесів, пов'язаних з якістю життя: поглиблюється розшарування суспільства за рівнем матеріального забезпечення; погіршується стан здоров'я громадян, особливо її працездатної частини, в тому числі за рахунок погіршення екологічного становища в країні; посилюються диспропорції у віковій структурі населення і т.д. Високий рівень регіональної диференціації є однією з проблем соціально-економічного розвитку країни. Для розуміння проблем формування ефективної моделі управління якістю життя населення необхідно враховувати регіональні особливості, конфлікт інтересів влади, населення та бізнесу. Усунення соціальних і економічних диспропорцій, збереження стабільності є найважливішим завданням державного управління, що поєднує інтереси всіх членів суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Виділення невирішених питань. Численні дослідження, присвячені вивченню таких проблем, як рівень життя, матеріальне становище, добробут різних соціальних груп, розглядають питання про якість їхнього життя. Провідними вченими у цьому питанні є Д. П. Богиня, В. М. Геєць, М. О. Кизим, Е. М. Лібанова, В. О. Мандибур, О. Ф. Новікова, В. С. Пономаренко, Ф. В. Узунов та ін. Однак, у дослідженнях не надається цілісного уявлення про проблеми формування ефективної моделі управління якістю життя суспільства.

Багатоаспектність дослідницьких підходів створює поле для наукової дискусії і робить ще більш очевидною необхідність подальшого ґрунтовного вивчення якості життя. Поглиблене вивчення та систематизація проблем на шляху побудови ефективної моделі управління якістю життя суспільства має велике значення для розвитку країни, оскільки поки немає єдиного бачення наукової спільноти щодо вирішення зазначеного питання.

Мета статі – дослідити проблемні аспекти формування ефективної моделі управління якістю життя суспільства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зростаючий інтерес до досліджень якості життя населення свідчить про те, що наше суспільство стурбоване питаннями сталого суспільного розвитку. Цей інтерес обумовлений процесом глобалізації, який, в кінцевому рахунку, повинен привести до створення гідних умов життя населення. Значимість проблеми якості життя в Україні зростає у зв'язку з тим, що людський ресурс в умовах, де активно йдуть процеси старіння і депопуляції населення стає найдефіцитнішим ресурсом. Так, середня очікувана тривалість життя при народженні в Україні у 2012 році становила лише 71 рік (66 років для чоловіків та 75,9 років для жінок). Між тим, заданими Всесвітньої

організації охорони здоров'я, середній показник очікуваної тривалості життя при народженні в більшості країнах Європейського Союзу становить майже 76 років, а в окремих з них (Франція, Швеція, Іспанія, Норвегія) – більше 80 років [1]. У період з 1 січня по 1 вересня 2009 р. кількість населення України зменшилася на 128 тис. осіб і становить 46,016 млн осіб [2].

До проблемних аспектів формування ефективної моделі управління якістю життя суспільства слід віднести невизначеність щодо набору методів і показників, які оцінюють якість життя, оскільки в них відсутній системний опис соціально-економічної природи його складових, цілеспрямоване і детальний розгляд проблем організації аналізу, планування і прогнозування якості життя, не розкриваються управлінські технології його регулювання.

Розглянемо найбільш розповсюджені методики оцінювання якості життя. Так, міжнародні стандарти рівня життя визначено у Конвенції Міжнародної організації праці (МОП) № 117 «Про основні цілі і норми соціальної політики». Згідно з міжнародними визначеннями, до основних соціально-економічних індикаторів рівня та якості життя відносять демографічні показники, тривалість життя, доходи та витрати, показники охорони здоров'я, обсяги споживання важливих продуктів у натуральному вираженні, забезпеченість освітніми, комунальними і соціальними послугами, показники соціального забезпечення, частку витрат бюджету на розвиток соціальної сфери [3–5].

Якість життя та проблеми забезпечення основних соціальних стандартів. Якість життя – це така ознака успішності держави та її уряду, що дозволяє оцінити певною мірою стан розвитку соціального потенціалу суспільства, оскільки якість життя безпосередньо відчувають на собі громадяни.

19 березня 2009 р. відбувся «круглий стіл» – «Потенціал України та його реалізація», – на якому було представлено підсумкові результати проекту «Спроможність до аналізу соціально-економічних результатів і потенціалу». Під час заходу Міжнародний центр перспективних досліджень та уряд оприлюднили звіти, в яких, використовуючи інструмент бенчмаркінгу, досліджено якість життя в Україні порівняно з іншими країнами [6, с.15].

Зіставлення результатів бенчмаркінгу України за якістю життя 2008 та 2007 рр. дає підстави говорити і про поступ, і про деградацію у цій сфері. Так, з одного боку, Україна посунулася в рейтингу на 4 позиції: з 57 на 53 місце серед 63 країн. Вона випередила таких потужних конкурентів, як Росія (56 місце – 2007 р., 57 місце – 2008 р.). З іншого, середній бал України за якістю життя зменшився з 3,24 до 3,17 за п'ятибальною шкалою.

У 2010 році Україна посіла 78 місце із 177 країн світу за значенням Індексу людського розвитку ООН, 98 місце із 111 країн за Індексом якості життя журналу The Economist 174 місце із 178 країн за Індексом щастя Фонду нової економіки [7].

Пошук шляхів вдосконалення методик оцінювання якості життя приводить до розробки альтернативних соціально-економічних індексів. Серед них [8–12, 14] Індекс процвітання Інституту Legatum – *LPI* (The Legatum Prosperity Index), Всесвітній індекс щастя – *HPI* (Happy Planet Index), «Зелений ВВП», Індекс кращого життя (Better Life Index) та інші.

Такі соціально-економічні індекси переважно розрізняються системою статистичних показників, взятих для розрахунку конкретного індексу, і методом розрахунку. Динаміку зазначених показників можемо спостерігати з табл. 1.

Таблиця 1

Динаміка соціально-економічних індексів, що оцінюють якість життя [10; 13; 14]

Назва індексу, одиниця вимірювання	Значення індексу для України						
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
HDI , безрозмірний, область значень [0,1]	0,788	0,796	0,796	0,710	0,729	0,733	0,734
LPI , рейтингове місце серед 142 країн	-	-	63	69	74	71	64
HPI , безрозмірний, область значень [0,100]	22,21		38,1	-	-	37,6	-

Результати аналізу показують, що рівень якості життя в Україні за різними показниками та індексами є неоднозначним. Так, значення *HDI* для України належить до категорії «високий». За індексом *LPI*, рівень індексу для України є «середнім». Позитивним моментом для України є те, що вона посіла 63-є місце в «індексі процвітання» (*LPI*), оприлюдненому британським Legatum Institute. Очолує рейтинг Норвегія, у першій п'ятірці також Швейцарія, Нова Зеландія, Данія і Канада. За словами виконавчого директора Legatum Institute Шан Гансен, оприлюднений індекс відображає рівень «національного успіху». Автори рейтингу аналізують досягнення в економіці, можливостях ведення бізнесу, урядуванні, освіті, системі охорони здоров'я, безпековому й оборонному секторах, захисті прав і свобод, а також доходи населення. Згідно зі звітом, серед усіх країн Європи найбільше падіння цього року продемонструвала Росія.

Вона на 68-му місці, тоді як ще минулого року посідала 61-е. Аналітики Legatum Institute вказують на те, що на рішення авторів індексу вплинули дії Росії на міжнародній арені, а саме – анексія Криму й підтримка заворушень на сході України, а також ветовання рішень Ради безпеки ООН щодо Сирії. Польща посіла 31-е місце, Білорусь – 53-є, Молдова – 89-е. Всього у рейтингу – 142 країни [10].

Рівень України за індексом *HPI* є «середнім». Таким чином, в період з 2007 по 2013 рік спостерігається тенденція зростання якості життя, однак їх рівень не є достатнім для входження країни до складу 20 найбільш високорозвинених у світі.

У сферах довкілля та охорона здоров'я наше становище в рейтингу трохи погіршилося. У 2007 р. Україна посідала 49 місце у сфері довкілля та 61 – у сфері охорона здоров'я. У 2008 р. це було 52 місце у сфері довкілля та 62 місце у сфері охорони здоров'я [4, с.102].

Позитивним є те, що Україна за Міжнародним Індексом ефективності дій в області зміни клімату (Climate Change Performance Index 2013) займає 16 місце з 58 країн, що характеризуються найвищими викидами парникових газів [15]. Цей Індекс відображає наступні аспекти кліматичної політики країн: обсяг і тенденції зростання (або скорочення) емісії парникових газів – це має головну вагу в індексі; розвиток відновлюваної енергетики та впровадження енергоефективності, кліматична політика в області скорочення викидів, конструктивність позиції країни на міжнародних переговорах. Але у щорічному рейтингу країн світу за індексом екологічної сталості (Environmental Performance Index 2012), що враховує успіх країн у зниженні впливу забруднення довкілля внаслідок економічної діяльності на здоров'я людей та природні екосистеми, Україна займає 102 місце серед 132 країн. За рівнем прогресу у зменшенні впливу на довкілля протягом 2000–2010 років Україна посіла 82 місце [16].

Важливим елементом якості життя є стан довкілля. Соціологічні дослідження свідчать, що мешканці стурбовані даною проблемою. Обираючи пріоритети, громадяни ставлять проблему забруднення довкілля одразу після рівня життя, тобто економічного добробуту. Найбільше українців непокоїть забруднення їхньої місцевості, наприклад, проблема збору та зберігання побутового сміття. Таким чином, багато в чому саме дії місцевої влади можуть поліпшити якість довкілля.

На сьогодні, за умов інтеграції у європейське співтовариство, утвердження цивілізованих норм та високої якості життя не можливі без гармонізації суспільних відносин на засадах гендерної соціалізації. На жаль, серед особливостей розвитку соціального потенціалу суспільства є гендерна нерівність. У країнах світу гендерна нерівність оцінюється за допомогою Індексу гендерної нерівності (ІГН) відображає гендерну нерівність у трьох вимірах – репродуктивному здоров'ї, розширенні можливостей та економічній активності. Репродуктивне здоров'я вимірюється рівнями материнської смертності та народжуваності серед дорослих; розширення можливостей вимірюється частками місць у парламенті, що займають жінки й чоловіки, та рівнем середньої і вищої освіти жінок і чоловіків; економічна активність вимірюється частками участі жінок і чоловіків у ринку праці. ІГН замінив попередній Індекс розвитку з урахуванням гендерного фактора та Показник розширення можливостей жінок. ІГН відображає втрату в людському розвитку через нерівність між досягненнями жінок і чоловіків у трьох вимірах ІГН [13]. Значення ІГН України за 2012 рік порівняно з вибраними країнами та групами можна спостерігати з табл. 2.

Таблиця 2

ІГН України за 2012 рік порівняно з вибраними країнами та групами

	Значення ІГН	Рейтинг за ІГН	Рівень материнської смертності	Рівень народжуваності серед дорослих	Частка місць у парламенті, зайнятих жінками (%)	Населення з мінімум середньою освітою (%)		Частка участі у робочій силі (%)	
						Жінки	Чоловіки	Жінки	Чоловіки
Україна	0,338	57	32	26,1	8	91,5	96,1	53,3	66,6
Казахстан	0,312	51	51	25,5	18,2	99,3	99,4	66,6	77,2
Російська Федерація	0,312	51	34	23,2	11,1	93,5	96,2	56,3	71
Європа і Центральна Азія	0,28	-	28	23,1	16,7	81,4	85,8	49,6	69
Країни з високим ІЛР	0,376	-	47	45,9	18,5	62,9	65,2	46,8	75,3
Загальносвітовий ІГН	0,463	-	145	51,2	20,3	52,3	62,9	51,3	77,2

Наведені дані окреслюють таку ситуацію – ІГН України становить 0,338, що ставить її в індекси за 2012 рік на 57 місце серед 148 країн. В Україні жінки мають 8 відсотків місць у парламенті, у країнах з високим індексом людського розвитку цей показник для жінок становить 18,5 відсотків місць у парламенті, що на 10,5 відсотків більше ніж в Україні. 91,5 відсотка дорослих жінок в Україні мають середню або вищу освіту (порівняно з 96,1 відсотка чоловіків). На кожні 100 тис. народжених живими 32 жінки помирають від причин, пов'язаних із вагітністю; рівень народжуваності серед дорослих становить 26,1 народжених на 1000 народжених живими. Частка участі жінок у робочій силі становить 53,3 відсотка, тоді як аналогічний показник у чоловіків – 66,6 відсотка. У країнах з високим індексом людського розвитку частка участі жінок у робочій силі становить 46,8 відсотка, у чоловіків 75,3 відсотка.

Одним із практичних шляхів досягнення високої якості життя суспільства є створення умов для гідної праці. Реалізація права людини на працю відіграє визначальну роль у процесі її соціалізації, створює мотивацію для самовдосконалення та соціального розвитку.

Економічна криза відчутно відбилася на якості життя в Україні. Загострилися проблеми невиконання основних показників соціального розвитку країни, розроблених урядом на 2009 р. Так, спостерігається низький, порівняно з більшістю європейських країн рівень соціальних стандартів. Якість життя в Україні є однією з найнижчих у Європі. Рівень доходів українців значно нижчий за цей показник у громадян європейських країн з невисоким рівнем розвитку економіки: мінімальна місячна заробітна плата в країнах ЄС за 2009 р. становить у Португалії, Словенії, Мальті, Греції, Іспанії від 500 до 1000 євро, Чехії, Польщі, Угорщині, Румунії, та Болгарії – у межах 123 – 153 євро, в той час як в Україні – 50.

Надамо загальне визначення і фактичні величини прожиткових мінімумів України у 2010–2014 рр. (табл. 3).

Таблиця 3

Визначені і фактичні величини прожиткових мінімумів у 2011–2014 рр. [17]

	2011 рік			2012 рік			2013 рік			2014 р.
	Визн.		Факт.	Визначений		Факт.	Визначений		Факт.	Визначений
	з 1.01	з 1.12	з 1.12	з 1.01	з 1.12	з 1.01	з 1.01	з 1.12	з 1.12	з 1.01
на одну особу в розрахунку на місяць	894	953	1087	1017	1095	1108	1108	1176	1188	1176
на дітей віком до 6 років	816	870	1004	893	961	972	972	1032	1128	1032
на дітей віком від 6 до 18 років	977	1042	1270	1112	1197	1210	1210	1286	1440	1286
для працездатних осіб	941	1004	1159	1073	1134	1147	1147	1218	1252	1218
для осіб, які втратили працездатність	750	800	855	822	884	894	894	949	950	949

Спостерігається заниження Державним бюджетом розмірів прожиткового мінімуму для соціальних груп населення і станом на 2014 рік ця тенденція продовжується. Розмір мінімальної заробітної плати на 2014 рік також значно менший, ніж її фактичний розмір у 2013 році. У закон про Державний бюджет внесені зміни розмірів мінімальної заробітної плати з 1 липня 2014 р. – 1250 грн і з 1 жовтня – 1301 гривня, однак вони не є впливовими на показники соціального забезпечення та змін доходності населення (табл. 3).

В умовах прямування України до Європейських стандартів необхідно враховувати досвід країн ЄС у визначенні величини прожиткових мінімумів. Так, прожитковий мінімум в країнах ЄС визначається на основі споживчого кошику, не обраховується нормативно. Норми споживання замінюються середньою заробітною платою. Прожитковий рівень складає майже 60 % від середньої заробітної плати. На основі цього вираховується межа бідності по країні й, відповідно, кількість тих, хто має право на соціальну допомогу від держави. Таким чином, країни ЄС не підраховують бідність, а розраховують нормальний рівень життя.

В той же час нормальний рівень життя має властивість змінюватися, що відображається і в споживчому наборі товарів та послуг. Для України це означало би, що межа бідності – 60 % від середньої заробітної плати – проходила би на рівні 1927 грн, в той час, як мінімальна заробітна плата, закладена до Державного бюджету 2013 року України, складає 1147 грн [18].

Серед негативних тенденцій спостерігається високий рівень бідності населення. Більшість

соціальних виплат не мають суттєвого впливу на ризики відносної бідності. За даними моніторингу бідності у 2008 р. – 28,2%, а у 2013 р. – населення України належать до категорії бідних, 15% – до злиднених. Питома вага найбіднішого прошарку серед бідного населення залишилася на рівні минулого року – 50,6%. Найбільше потерпають від бідності в Україні сім'ї з дітьми, особами з обмеженими можливостями або непрацюючими особами працездатного віку.

За даними Інституту демографії та соціальних досліджень ім. Птухи "Комплексна оцінка бідності в Україні та регіонах за 9 місяців 2011–2013 рр.", показники бідності за відносним критерієм залишились у 2013 році (24,7%) на рівні 2011 року. Водночас спостерігається зростання рівня бідності за абсолютним критерієм (за витратами) з 15,2% у 2011 р. до 20,9% у 2013 році. Нестабільний рівень бідності і за абсолютним критерієм за доходами. Межа бідності, визначена за відносним критерієм (75% медіанного рівня середньодушових еквівалентних сукупних витрат) за 9 місяців 2013 р. становила 1173 грн.. Відповідно межа крайньої бідності (визначена за критерієм 60% медіанного рівня середньодушових еквівалентних сукупних витрат) була на рівні 938 грн., а середньодушові еквівалентні витрати, нижчі від цієї межі, мали 11,6% населення. Рівень абсолютної бідності, визначеної на основі офіційно затвердженого прожиткового мінімуму (за 9 місяців 2013 р. – 1108 грн.), становив 20,9% за витратами та 9,1% за доходами. Рівень абсолютної бідності для міжнародних порівнянь (добове споживання на рівні \$5 США на особу у ПКС), становить 2,4%, тобто перебуває в межах низьких значень [19].

До проблемних аспектів формування ефективної моделі управління якістю життя суспільства є повільні темпи реалізації права на підприємницьку діяльність як фактора активізації соціального потенціалу суспільства.

Незважаючи на деякі позитивні зрушення, якісних змін у забезпеченні економічних свобод для громадян України, а також умов започаткування та ведення бізнесу, не спостерігалось. Показником такого становища є стабільно низькі рейтингові оцінки українського бізнес-середовища з боку провідних міжнародних організацій. Дані Міжнародної фінансової корпорації «Ведення бізнесу – 2010» наведено у табл. 4 [20].

Слід зазначити, що за рахунок покращення показника “захист прав інвесторів”, за яким Україна у дослідженні МФК “Ведення бізнесу – 2010” посіла 109 місце (у попередньому році – 143 місце), покращивши свою позицію на 34 пункти. Однак, уже в 2012 р. в індексі оцінки ведення бізнесу Україна зайняла 137-е місце зі 185 країн, що на 15 позицій вище, ніж минулого року [20].

Таблиця 4

**Місце України у рейтинговому дослідженні Міжнародної фінансової корпорації
«Ведення бізнесу – 2010» у розрізі окремих показників**

Показник	Ведення бізнесу – 2010, рейтинг України	Ведення бізнесу – 2009, рейтинг України	Зміна рейтингу
1	2	3	4
Ведення бізнесу	142	146	+4
Започаткування бізнесу	134	126	-8
Дозвільна система у будівництві	181	181	0
Найм робочої сили	83	90	+7
Реєстрація власності	141	144	+3
Доступ до кредитів	30	27	-3
Захист прав інвесторів	109	143	+34
Система оподаткування	181	182	+1
Міжнародна торгівля	139	139	0
Забезпечення виконання контрактів	43	46	+3
Ліквідація підприємств	145	145	0

Для продовження позитивної тенденції в поліпшенні бізнес-клімату і подальшого просування України в рейтингу «Легкості ведення бізнесу» станом на 2012 р. необхідно скоротити кількість днів на реєстрацію бізнесу, скоротити число процедур і термін для отримання дозволів на будівництво, вжити заходів щодо істотного скорочення числа процедур і терміну, необхідних для підключення до електромереж, а також гарантувати кредиторам повернення більшої частини коштів у разі банкрутства боржників [21].

Згідно звіту Міжнародного банку реконструкції та розвитку «Ведення бізнесу – 2015» (Звіт МБРР, 2014) Україна врахувала недоліки та провела рід реформ. Це питання що стосувалися переважно покращень: започаткування компаній (скасування вимог до капіталу при реєстрації); реєстрації власності (скорочення термінів реєстрації); сплати податків (запроваджено онлайн-систему).

Так, за рейтингом регулювання бізнесу з питань простоти його ведення Грузія посідає 15 місце; Польща – 32-ге; Словаччина – 37-е; Угорщина – 54-е; Чеська Республіка – 44-е; Молдова – 63-е; та Україна – 96-е місце [22]. Рейтинг України щодо умов ведення бізнесу станом на 2013 та 2014 рр. надано в табл. 5.

Рейтинг України щодо умов ведення бізнесу [22]

Критерій	2013	2014	Різниця
Початок бізнесу	50	47	3
Робота з дозволами на будівництво	186	41	145
Реєстрація майна	158	97	61
Отримання кредиту	24	13	11
Захист прав інвесторів	127	128	-1
Сплата податків	168	164	4
Міжнародна торгівля	148	148	-
Забезпечення контрактів	45	45	-
Закриття підприємства	157	162	-5

Таким чином не зважаючи на позитивні зміни в рейтингу України щодо умов та легкості ведення бізнесу деякі критерії лишаються проблемними та потребують подальших реформ (в сфері захисту прав інвесторів, сплати податків, міжнародної торгівлі тощо). Ефективна модель управління якістю життя суспільства покликана забезпечити реалізацію права громадян на соціальний захист.

На жаль, на сьогодні держава не може повною мірою гарантувати громадянам реалізацію низки важливих конституційних прав у соціальній сфері, що є негативним явищем у забезпеченні високої якості життя населення. Так, здебільшого декларативними залишаються конституційно проголошені права на житло (ст. 47), достатній життєвий рівень (ст. 48), охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування (ст. 49), безпечне для життя і здоров'я довкілля, відшкодування завданої порушенням цього права шкоди (ст. 50), безоплатну освіту (ст. 53). Хоча нормативно-правова база повною мірою забезпечує реалізацію навчених прав.

Глибока соціально-економічна криза загострила проблему низької дієздатності системи соціального захисту населення, що існує в Україні, розширила коло невизначеності, соціальних ризиків та конфліктів. Серед них можна виділити такі:

1. Високі витрати на програми соціального захисту, але низька ефективність через відсутність ефективної стратегії їх реалізації, які наведено в табл. 6 [19].

Таблиця 6

Видатки Зведеного бюджету України на соціальний захист та соціальне забезпечення

Період	Видатки		
	млн грн.	% загальної суми видатків	% ВВП
2000	5985,2	12,4	3,2
2001	8332,8	15,0	4,1
2002	12643,9	21,0	5,6
2003	12953,2	17,1	4,9
2004	19310,5	18,8	5,6
2005	39940,2	28,1	9,0
2006	41419,9	23,6	7,7
2007	48517,6	21,46	6,8
2008 січень-червень	34460,7	26,5	8,0
2013	89 141	21,23	4,96
2014	92 637	20,71	4,63

Упродовж 2004–2014 рр. річні видатки на соціальний захист склали в середньому 20,4% загальної суми видатків, зазначеної у консолідованому бюджеті України. Максимум було відмічено у 2005 р., коли видатки зведеного бюджету на соціальний захист склали 28,1 %, або 9% ВВП. Відповідно до політики уряду 2007 р., спрямованої на економічний розвиток, частка видатків на соціальний захист знизилася до 6,8 % ВВП. У 2008 р. знову було зафіксовано зростання видатків на соціальний захист, й частка їх у ВВП досягла 8%.

2. Відсутність дієздатних механізмів цільового соціального захисту й допомоги через заплутану та надто розгалужену систему надання соціальних пільг.

3. Відсутність належної нормативно-правової бази, що мала б забезпечити гарантування та регулювання належного рівня якості соціальних послуг та стандарту якості соціальної послуги.

4. Погіршення стану соціальної інфраструктури та відсутність інтегрального показника її оцінки.

5. Зниження доступності медичного обслуговування. Спроби реформування сфери охорони здоров'я не дали позитивних змін, які б мали сталий, системний характер. Держава не може забезпечити

повною мірою фінансування політики охорони здоров'я нації. Державні видатки у сфері охорони здоров'я є незначними (3,79% ВВП) порівняно з країнами ОЕСР, де темпи зростання витрат на охорону здоров'я у середньому перевищують темпи економічного зростання у 1,7 разу.

6. Незадовільний стан забезпеченості житлом. Попит на житло перевищує пропозицію у 65 разів. В Україні, починаючи з 2000 р., мінімальний розмір забезпеченості житлом не змінюється і становить близько 21-22 м², у той час як мінімальний розмір забезпеченості житлом, розрахований ООН, має становити 30 м² на людину. При цьому в Україні досі не розроблено дієвих сучасних економічних механізмів забезпечення житлом тих, хто потребує поліпшення житлових умов, та будівництва і надання соціального житла [23, с.199]. Державну програму забезпечення житлом молоді на 2002–2012 рр. зірвано. У 2009 р. бюджетних призначень за вищезазначеною бюджетною програмою взагалі не передбачено. Лише на стадії розвитку перебуває інститут легальної оренди житла.

7. Поширення соціального сирітства та дитячої безпритульності. Відсутність дієвого забезпечення права підростаючого покоління є суттєвою перешкодою на шляху побудови соціальної держави і, як результат, перепоною для ефективного розвитку соціального потенціалу суспільства, оскільки гальмується процес втілення міжнародних стандартів життя дитини. Попри позитивні зрушення останніх років, зберігається гострота проблем дитячої бездоглядності та безпритульності. В Україні проживає понад 120 тис. безпритульних дітей. 60% безпритульних дітей – це соціальні сироти, які мають батьків, до яких вони могли б повернутися [19]. З початку 2009 бюджетного року не фінансуються заходи щодо підтримки соціального захисту дітей.

8. Прискорені темпи депопуляції. Україна має найвищий в Європі рівень депопуляції – щороку населення країни скорочується на 0,8–1% [1].

Таким чином до проблемних аспектів формування ефективної моделі управління якістю життя суспільства можна віднести відсутність:

- єдиної методики оцінки якості життя;
- системного опису соціально-економічної природи, складових організації аналізу, планування і прогнозування якості життя;
- технології управління якістю життя населення, в структурі яких передбачені наявність: заданого алгоритму; стандарту діяльності; послідовності операцій; змісту і логіки конкретних завдань;
- технології соціального партнерства в поліпшенні якості життя населення;
- балансу інтересів держави, бізнесу та населення в сфері забезпечення якості життя.

Висновки. Узагальнюються основні підсумки дослідження, слід зазначити, що забезпечення якості життя є одним з основоположних цілей соціального та економічного розвитку українського суспільства. Аналіз трансформаційних процесів, що враховує взаємодію різних факторів і їх комплексний вплив на якість життя, дозволяє розробити теоретико-методологічні основи якості життя, визначити основні напрямки його підвищення стосовно сформованим інституційним, соціальним, економічним та екологічним умовам розвитку українського суспільства, що є перспективним у подальших наукових дослідженнях.

Література

1. World Health Organization. URL: <http://www.who.int/about/ru/>.
2. UNECE Statistical Database, European Mortality Database (MDB), World Health Organization (WHO) Regional Office for Europe. URL: <http://w3.unecce.org/pxweb/Dialog/Weekly/2009/11/Default.asp>
3. Людський розвиток і європейський вибір України : звіт з людського розвитку в Україні за 2008 рік. – К. : ПРООН Україна, 2008. – 122 с.
4. Мельниченко О. А. Підвищення рівня та якості життя населення: механізм державного регулювання / О. А. Мельниченко. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2008. – 232 с.
5. Пономаренко В. С. Рівень і якість життя населення / Пономаренко В. С., Кизим М. О., Узунов Ф. – Х. : Видав. Дім ІНЖЕК, 2003. – 226 с.
6. Україна в 2005–2009 рр.: стратегічні оцінки суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку / [за заг. ред. Ю. Г. Рубана]. – К. : НІСД, 2009. – 655 с.
7. Юрчишин І. І. Рівень доходів населення України: регіональний аспект / І. І. Юрчишин // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 7. – С. 37–41.
8. Рейтинг якості життя: Україна на 53 місці // Вісник центру. Інформац. бюлетень Міжнарод. Центру перспективних досліджень. – 2009. – Часопис 10 (444). – 23 березня. – С. 15–22.
9. Footprintnetwork.org. URL: http://footprintnetwork.org/images/article_uploads/NFA_Method_Paper_2011.pdf
10. The 2014 Legatum Prosperity Index. URL: <http://prosperity.com>
11. OECD Better Life Index. URL: <http://oecdbetterlifeindex.org>
12. Redefining Progress. URL: <http://www.redefiningprogress.org/>
13. Human Development Reports (HDR) [Internet]. – Available from: <http://hdr.undp.org>

14. Happy Planet Index. URL: <http://www.happyplanetindex.org>
15. Climate Change Performance Index 2013. URL: <http://germanwatch.org/en/download/7160.pdf>
16. Environmental Performance Index // Yale Center for Environmental Law & Policy. URL: <http://epi.yale.edu/epi2012/rankings>
17. Ільчук Л. І. Моніторинг ситуації у соціальній сфері в Україні за квітень 2014 року [Електронний ресурс] / Л. І. Ільчук. – Режим доступу : http://cpsr.org.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=392:-2014-&catid=17:2010-06-10-20-44-31&Itemid=24. – 17.07.2014.
18. Закон України «Про Державний бюджет України на 2013 рік» // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2013. – № 5-6. – ст. 60.
19. Птуха М. В. Комплексна оцінка бідності в Україні та регіонах за перше півріччя 2011–2013 рр. : аналіт. зап. [Електронний ресурс] / М. В. Птуха ; Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України. – Режим доступу : <http://www.idss.org.ua>.
20. Ведення бізнесу – 2010: Країни Східної Європи та Центральної Азії – лідери в світі за кількістю реформ, здійснених у сфері регулювання підприємницької діяльності [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.doingbusiness.org/>
21. www.competitiveukraine.org
22. Doing Business 2014: Understanding regulations for small and medium-size enterprises. The World Bank and the International Finance Corporation, 2013.
23. Финагина О. В. Проблемы развития региональных рынков недвижимости в Украине : в 3 т. / О. В. Финагина ; Днепропетр. нац. ун-т. – Днепропетровск : Изд-во ДНУ, 2003. – Т. 1. – С. 198–205.

Надійшла 26.05.2016; рецензент: д. е. н. Гончар О. І.